

Dünya Su Konseyi

Su Forumları ve İstanbul 2009

Serhat SALİHOĞLU

DİSK/Genel-İş Genel Koordinatörü ve YAYED Genel Sekreteri

1. Yapısı ve niteliği:

Dünya Su Konseyi (DSK), World Water Council, su konusu ile ilgilenenlerin adını giderek daha sık duymaya başladığı bir küresel örgüttür. Örgüt'ün tanınmasında düzenlediği Dünya Su Forumlarının büyük katkısı olmuştur. 5. Dünya Su Forumu'nun 2009 yılında İstanbul'da toplanması yönünde alınan karar, ülkemizde de DSK'ya dönük ilginin artmasına neden olmuştur.

DSK, kendisini çok paydaşlı (multi-stakeholder) bir uluslararası platform olarak tanımlamaktadır.¹ Platform tanımlaması kimi zaman yerini "şebeke" (network) tanımlamasına da bırakabilmektedir.² Kimi zaman ise şemsiye örgüt (umbrella organization) tanımlaması kullanılmaktadır.³

Konsey'in kendisini tanımlamakta kullandığı kavramların bolluğu üzerinde durulması gereken bir olgudur. Çünkü, bu tür küresel örgütlenmeler, neo-liberal döneme özgü olarak son yıllarda sıkça karşılaştığımız bir yeni tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür örgütlenmeleri basitçe "uluslararası" örgüt olarak tanımlamak da güçtür. Klasik anlamıyla "uluslararası örgüt" ya devletleri, ya belirli devlet kurumlarını ya da devlet dışındaki çeşitli nitelikteki meslek ya da çıkar örgütlerini bir araya getiren örgütlerdir. Ancak bu yeni tür örgütler tüm bunları bir araya getirmeye başlamıştır. Öte yandan devletleri bir araya getiren klasik uluslararası örgütlerin, genellikle bir kurucu anlaşmaları söz konusuysen yeni tür örgütlenmede kuruluşlar bir girişim olarak ortaya çıkabilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer olgu da klasik uluslararası kuruluşların çalışma ve örgütlenme tarzının bu tür girişimlerle benzeşmeye başlamış olmasıdır.

¹ İnternet kaynağı: www.worldwatercouncil.org, "about us"

² A.k. "our values"

³ A.k. "strategy&accomplishments"

⁴ Tayfun Çınar ve Hülya K. Özding, "Su Yönetimi: Küresel politika ve uygulamalara eleştiri", s.7-8, YAYED Memleket Yayınları, 2006.

Bu durumun en somut örneğini küresel su politikalarına yön veren küresel kuruluşların çalışma ve örgütlenme biçiminde görebiliriz. Günümüzde Birleşmiş Milletler su konusunda bir şemsiye örgüt konumuna gelmiştir. BM sistemi içinde bu konuda belirleyici olan Program, Dünya Su Değerlendirme Programı'dır. (World Water Assessment Programme). Program'ın Sekreteryaya görevi UNESCO'ya verilmiş ve BM'nin tüm diğer kuruluş ve programları bu ana program ile ilişkilendirilmiştir.⁴ Burada söz konusu olan BM çapında bir su ağı ya da şebekesidir. BM ağı bu Program'a yeni tür küresel örgütlenmeleri de içerecek biçimde bir çok uluslararası kuruluşu da dahil etmektedir.

Bu tür bir ağ örgütlenmesi çok karmaşık gibi görünse bile burada önemli olan düşünce ve politikanın devletler örgütlenmesi ile dikey ve diğer örgütlerle yatay olarak yaygınlaştırılmasıdır.

Dünya Su Konseyi'nin üye yapısına baktığımızda çeşitli devletlerin su ve çevre ile ilgili bakanlıklarını ve devlet kurumlarını, çokuluslu ya da yerel su şirketlerini, BM'ye bağlı çeşitli kuruluş ya da programları, çeşitli uluslararası ya da ulusal enstitü ve vâkıfı birada görmek olanaklıdır.

Böylece karşımıza çıkan küresel su yapısında DSK'yı BM içinde BM'yi de DSK içinde bulabilmek olanaklıdır. Bu iç içe geçmiş yapıların, sonuçta, küresel düzeyde belirlenmiş politikaya hizmet ettiğini söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

BM ve DSK ilişkisi, küreselleşme sürecinde yukarıda sözünü ettiğimiz yeni politika belirleme, çalışma ve örgütlenme biçimini gösteren somut bir örnektir ancak, bu örnek kuşkusuz tek değildir; birçok alanda küreselleşme sürecinin nasıl

işletildiğini gösteren çokça örnek bulmak olanaklıdır.

DSK ve BM örneklerinde karşımıza çıkan olguları “yönetişim” olarak kavramsallaştırabiliriz. Küreselleşmenin yönetim biçimi olarak yönetim, küreselleşmeye yön veren küresel kuruluşlar kadar küreselleşme ağı içindeki devletlerin ve devlet kurumlarının da yönetim sistemine dönüşmüştür.

Bu çerçevede DSK’yı küresel su yönetişim ağı içinde bir örgüt olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu ağ içinde bulunan bir örgütün politikalarını değerlendirirken aslında sadece onun politikalarından değil küresel su politikalarından söz edildiğini unutmamak gerekecektir.

DSK, üyelerini beş kategoriye ayırmıştır. Bu sınıflandırma DSK tarafından “kolej” yapısı olarak tanımlanmaktadır.⁵ Sözlükte ortak meslek, amaç, görev ve haklara sahip insanlar topluluğu olarak tanımlanan kolejler DSK yapısı içinde şöyle sıralanmaktadır:

Kolej 1: Hükümetlerarası kuruluşlar

Kolej 2: Hükümetler ve hükümet kuruluşları

Kolej 3: İşletmeler

Kolej 4: Sivil toplum örgütleri ve su kullanıcı birlikleri

Kolej 5: Meslek birlikleri ve akademik kuruluşlar.

Bu yapı, yönetişimin tüm temel aktörlerini içinde barındırmaktadır. DSK’nın “ortak” olarak ilan ettiği örgütlerin niteliği de oldukça ilginçtir. Agence intergouvernementale de la francophonie (Fransızca konuşan toplumlar Hükümetlerarası Ajansı); Marsilya Belediyesi (City of Marseille); Comision Nacional del Agua, Mexico (Ulusal Su Komisyonu, Meksika); Dialogue on Water and Climate (Su ve İklim Diyaloğu); French Ministry of Ecology and Sustainable Development-MEDD (Fransa Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığı); French Ministry of Foreign Affairs-MAE (Fransa Dışişleri Bakanlığı); Global Water Partnership (Küresel Su Ortaklığı); Government of Kingdom of Morocco (Fas Krallığı); IWA Publishing - Water Policy Journal (Su Politikası Dergisi); Japan Water Forum (Japon Su Forumu); Nownet -Northern Water Network (Kuzey Su Ağı);

5 A.g. i.k: “membership structure”

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD); Stockholm International Water Institute (Stokholm Uluslararası Su Enstitüsü); United Cities and Local Governments-UCLG; The United Nations (BM); UN Water (BM Su); Water-L - published by the International Institute for Sustainable Development -IISD- (Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü ve DSK tarafından yaratılan bir e-posta ağı).

DSK’nın ortak ilan ettiği kuruluşlar siyasal açıdan da önemli bir özellik taşımaktadır. Fransa’nın Hükümet düzeyinde temsil edildiği ortaklık yapısında, Fransa’nın eski sömürgelerinden oluşan bir hükümetlerarası kuruluşun varlığı da dikkat çekicidir. Fransa’nın su özelleştirmelerinde model bir ülke olması ve Fransız su tekellerinin dünya üzerinde yürüttüğü su operasyonlarının boyutu, DSK politikalarındaki siyasal etkileri de gündeme getirmektedir. DSK merkezinin Fransa’nın Marsilya kentinde bulunduğu da buraya bir not olarak kaydetmek gerekir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde küreselleşmenin yönetim biçimi olarak yönetim, siyasal açıdan da “tarafsız” olarak değerlendirilmemelidir. Yönetişim kavramının sunumunda genellikle tüm “paydaş”ların görüş ve çıkarlarından sıkça bahsedilmektedir, oysa yönetim aktörleri ve onların amorf yapıları ile karmaşık ilişkiler ağı yönetişimin tam anlamıyla siyasal boyutunu irdelemeyi gerektirmektedir.

DSK ortaklarından olan Meksika Ulusal Su Komisyonu, Meksika’da toplanan 4. Dünya Su Forumu’na ev sahipliği yapan bir hükümet kuruluşudur. Meksika su özelleştirmelerinde önemli bir rolü olan bu kuruluşun DSK ortağı ve Forum ev sahipliği yapması ilginç bir not olarak dikkate alınmalıdır.

Nownet, kuzey ülkelerinin bir su ağı olarak DSK ortağıdır.

DSK üye yapısı ile olduğu kadar ortak yapısı ile de bir küresel su ağı ya da şebekesi tanımını hak eden bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Politikaları

DSK politikaları en somut biçimiyle DSK tarafından örgütlenen Dünya Su Forumlarının belgelerinde izlenebilir.

1997 yılından başlamak üzere bugüne kadar 4 Forum düzenlenmiştir. 1997'de Marakeş/Fas, 2000'de Lahey/Hollanda; 2003'te Kyoto/Japonya ve 2006'da Meksiko/Meksika'da olmak üzere düzenlenen ve düzenlendiği şehirlerin ismiyle anılan Dünya Su Forumlarında DSK politikaları belirlenmiş ve bu politikalar için eyleme geçilmiştir.

1997 Marakeş Forumunda ilk kez "Dünya Su Vizyonu" ihtiyacı ortaya konuldu ve Sonuç Bildirgesi ile Konsey'e bu Vizyon'u geliştirme görevi verildi. Konsey, bu çalışmalarını 1998 yılında tamamladı.

Paylaşılan suların yönetimi, suyun etkin kullanımını ve sivil toplum örgütleri ve hükümetler arasında ortaklığı teşvik vb tavsiyelere Sonuç Bildirgesinde yer veren Marakeş Forumu, aynı zamanda Vizyon'un temel yapı taşlarına da bu tavsiyelerle işaret etti.⁶

"Dünya Su Vizyonu" belgesinin hazırlığı için DSK, Dünya Su Komisyonu adıyla bir Komisyon topladı ve Komisyon çalışmaları BM'nin su ve kalkınma ile ilgili ajansları tarafından ortaklaşa finanse edildi. Vizyon çalışmalarına en büyük mali desteği Hollanda Hükümeti ve Dışişleri Bakanlığı verdi. Ayrıca Vizyon belgesinin hazırlık çalışmaları UNESCO Su Bilimleri Bölümü tarafından da desteklendi.

2000 Lahey Forumu, Dünya Su Vizyonu'nun tamamlanmasıyla birlikte çok daha belirleyici kararlarla sonuçlandı. Sonuç bildirgesinde, "su kaynaklarını paylaşmak", "suyu fiyatlandırmak" ve "suyu iyi yönetim ile yönetmek" vb ideolojik-siyasal nitelikli konular su güvenliğinin sağlanmasında baş edilmesi gereken sorun alanları olarak ortaya konuldu.⁷

Lahey Forumu Sonuç Bildirgesi'nin en önemli kararlarından birisi de "Bütünleşik Su Kaynakları Yönetimi" (Integrated Water Resources Management) ile ilgili olanıdır. Son yıllarda sıkça duyduğumuz bundan sonra ise daha sık duyacağımız "Bütünleşik Su Kaynakları Yönetimi", aslında dünya su kaynaklarının küresel aktörler tarafından yönetilmesi talebini içermekte; dünya suyunun yönetimi anlamını taşımaktadır.

Lahey Forumu, BM, Uluslararası Mali Kuruluşlar, hükümetler arası anlaşmalarla kurulan kuruluşlar içinde çalışma kararı da almıştır.

2003 Kyoto Forumu ve 2006 Mexico Forumu, "vizyon" belgesindeki yaklaşımlar çerçevesinde çalıştı. Yönetim yaklaşımı ve suyun ekonomik mala dönüştürülmesi kararların özünü oluşturdu. Mexico Forumu, Latin Amerika ve Meksika'daki su özelleştirmelerinin yarattığı toplumsal muhalefetin etkisi altına girdi ve Forum'a aslında damgasını vuran da bu olgu oldu. Latin Amerika'daki toplumsal muhalefetin, bu anlamda Forum'a geri adım attırıldığını bile söylemek olanaklıdır.⁸

DSK'nın temel politikalarını en kapsamlı biçimiyle 2000 yılında basılan Dünya Su Vizyonu (World Water Vision) belgesinde bulmak olanaklıdır.

Su kaynakları yönetimine bütünleşik bir yaklaşımı savunan Belge, gelecek için şu adımların kaldırılacağı işlevi göreceğini vurgulamaktadır:

- sulu tarımın yaygınlaşmasının sınırlandırılması;
- suyun üretkenliğini artırmak;
- depolamayı artırmak,
- su kaynakları yönetim kurumlarını reforma tabi tutmak;
- uluslararası havzalarda işbirliğini geliştirmek,
- ekosistem ile ilgili işleri fiyatlandırmak;
- yenilikleri desteklemek.

Buradan yola çıkarak ortaya konulan amaçlar çerçevesinde beş temel eylem ortaya atılmaktadır:

- bütünleşik yönetime tüm paydaşları dahil etmek;
- kamu çıkarı gereği araştırma ve yenilikler için kamu harcamalarını artırmak;
- uluslararası su havzalarında işbirliğini artırmak;
- su yatırımlarını artırmak;
- Tüm su hizmetlerinin tam maliyete göre fiyatlandırılması için harekete geçmek.

Vizyon bütün olarak incelendiğinde su kaynaklarının yönetimini paydaşlara vermek, kamu işlevini araştırma ve düzenleme ile sınırlamak; su yatırımlarında kamu finansmanını

⁶ A.i.k: Marrakesh 1997

⁷ A.i.k: Ministerial Declaration of The Hague on Water Security in the 21st Century

⁸ World Water Vision: Making Water Everybody's Business, Earthscan Publications Ltd, 2000, elektronik yayın.

ortadan kaldırarak özel sektör finansmanına ağırlık kazandırmak, suyu tam maliyetini karşılayacak biçimde fiyatlandırmak ve uluslararası su havzalarını küresel yönetişime terk etmek temel Vizyon hedefleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Vizyon hedefleri suda küresel yönetişimi temel hedef olarak benimsemektedir. Suyun bir kamu malı olmaktan çıkarak ekonomik bir mal, bir piyasa malına dönüştürülmesi DSK'nın temel vizyonu olmaktadır.

3. V. Dünya Su Forumu-2009/İstanbul

DSK Yönetim Kurulu, Mart 2006'da 5.Dünya Su Forumu'nun 2009 yılında İstanbul'da yapılması kararını aldı.

Dünya Su Forumu'nun İstanbul'da yapılacağı olmasının anlamı nedir? Bu soruyu etraflıca düşünmek ve Forum'un İstanbul'da yapılmasının kesinleşmesi durumunda bu konuda ciddi bir hazırlık yapmak gerekmektedir.

Beşinci Forum neden İstanbul'da toplanıyor?

"Dördüncü Forum'un Meksika'da yapılması tesadüfi değildi. Özelleştirilmiş su sistemlerinin bir bilançosu, bu konuda on beş yıllık "deneyimi" olan Meksika'da çıkarılmak isteniyordu. Ne var ki Meksika "deneyimi" , kamu çıkarı değil, kâr peşinde olan çokuluslu şirketlerin su tüketim tarifelerini çarpıcı oranlarda yükseltmeleri ile başlamış; faturaları ödeyemeyen yoksul konutların sularının kesilmesinden; sözleşmelerde vaat edilen yatırımları yapmamasından; temiz sudan yoksun insanların sayısının daha da artmasından oluşmuş.

İşte bu yüzden Meksikalılar ülkelerinde yapılan Dördüncü Su Forumu'nu alternatif toplantılarla protesto ettiler ve aynı acı ilacı tatmış diğer Latin Amerikalılarla birlikte seslendiler: "Sudan yararlanmak bir insan hakkıdır."

Türkiye boş yere mi seçildi? Önümüzdeki üç yıl boyunca ülkemiz belediyelerini de birer laboratuvar gibi kullanıp, 2009'da "özel sektöre dayalı su sistemlerinin Türkiye bilançosu" mu tartışılacaktır?

O zaman, Türkiye'deki "su savaşları" için şimdiden hazırlıklı olmak gerekecek."

Korkut Boratav'ın ortaya koyduğu bu neden

DSK'nın politika ve "vizyon"u dikkate alındığında hiç yabana atılmamalıdır.

DSK üyeleri içinde DSİ Genel Müdürlüğü'nün de bulunması ve DSİ Genel Müdürünün Mexico Forumunda Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiş olması ülkemizin 2009 yılına kadar su konusunda birçok gelişmeye gebe olduğunu göstermektedir. Nitekim Eylül ayı içinde DSİ tarafından "Dünyada Kalkınma için Su" adıyla bir uluslararası sempozyum düzenlenmiştir. Sempozyuma Dünya Su Konseyi Başkanı da katılmış ve sempozyumun amacının İstanbul Forumuna hazırlık olduğu ifade edilmiştir. Sempozyumda , "Kalkınma için Su", "Su Kaynaklarının Yönetimi", "Su Sektöründe Yeni Yaklaşımlar", "Su Projelerinin Finansmanı" gibi konuların yer alması DSK "vizyon"una da son derece uygun düşmektedir. Irak Su Kaynakları Bakanı'nın da sempozyuma katılmış olması ilgi çekici bir durumdur.

2009 Dünya Su Forumunun İstanbul'da yapılması durumunda, küresel su politikalarının temsilcileri kadar bu politikalara muhalefet eden çok sayıda örgüt temsilcisi de İstanbul'a gelecektir.

Dünya Su Forumu için şimdiden hazırlıklara başlamak, Forum'a seçenек olacak karşıt organizasyonlar oluşturmak, küresel su güçlerine muhalefet eden uluslararası güçleri bir araya getirmek gerekmektedir. Ama her şeyden önce ilk elde yapılması gereken kanımcı, bu konuda çalışmak üzere ilgili meslek odaları, sendikalar, demokratik örgütlerin ortak bir organizasyon etrafında bir araya gelmeleridir. Bu konuda hazırlık geç kalmadan başlamalı, bir eylem programı hazırlanmalı ve işe başlanmalıdır.

Konunun ciddiyetini gösteren bir gelişme İller Bankası A.Ş. Kanun Taslağı'nın hazırlanması olmuştur. Kanun taslağı, bir bütün olarak incelendiğinde belediyelerin arkasındaki kamu finansmanının çekileceği görülmektedir. Bu durum, içinde su hizmetleri de olmak üzere tüm yerel alt yapı yatırımlarında finansmanın küresel mali kuruluşlara kaydırılması anlamına gelmektedir. DSK'nın "vizyon" belgesinde su yatırımları finansmanında özel sektöre ağırlık verilmesi görüşü tesadüf olarak değerlendirilse bile gündeme gelen olgu köklü bir değişim için düğmeye basıldığıdır ve değişimin küreselleşmeci niteliğidir.

9 Korkut Boratav, "Su kavgaları: Sıra Türkiye'de mi?", Cumhuriyet Gazetesi 5 Nisan 2006